

**TA'LIMGGA MUHTOJ TALABALAR UCHUN IMKONIYATLAR VA
MUAMMOLAR**

Sunatov Jo'rabek Turg'unbek o'g'li

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti o'qituvchisi

Asrorov Oybek Asror o'g'li

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti o'qituvchisi

Zikrillayeva Farangiz Baxtiyor qizi

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti talabasi

Annotatsiya. Raqamli muhitda inklyuziv ta'lim, ya'ni alohida ta'limga muhtoj talabalar uchun ta'lim imkoniyatlarini yaratish va ularning ehtiyojlarini qondirish, zamonaviy ta'lim tizimining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Ushbu maqolada raqamli muhitda inklyuziv ta'limning imkoniyatlari va muammolari haqida batafsil ma'lumot beriladi.

Kalit so'zlar. Inklyuziv ta'lim, kognitiv muammo, emotsional muammo, ijtimoiy muammo, interaktiv ta'lim, subtitr, moslashuvchan ta'lim.

Аннотация: Инклюзивное образование в цифровой среде, то есть создание образовательных возможностей для учащихся с особыми потребностями и удовлетворение их потребностей, является одной из важных задач современной системы образования. В данной статье представлена подробная информация о возможностях и проблемах инклюзивного образования в цифровой среде.

Ключевые слова: Инклюзивное образование, когнитивная проблема, эмоциональная проблема, социальная проблема, интерактивное образование, субтитры, гибкое образование.

Annotation: Inclusive education in the digital environment, that is, creating educational opportunities for students with special needs and meeting their needs, is one of the important tasks of the modern education system. This

article provides detailed information about the opportunities and challenges of inclusive education in the digital environment.

Keywords: *Inclusive education, cognitive problem, emotional problem, social problem, interactive education, subtitling, flexible education.*

Mamlakatimizda ta'lim tizimiga davlat siyosati darajasida e'tibor qaratilmoqda. Nafaqat sog'lom bolalarga, balki, imkoniyati cheklangan bolalarning ham talim olishlari uchun davlatimizda barcha shart-sharoitlar yaratilmoqda. Imkoniyati cheklangan bolalarni erta ijtimoiy hayotga tayyorlash, ta'lim olish sifati yaxshilash maqsadida ko'plab yangidan yangi loyihalar amalga oshirilmoqda va bulardan biri inklyuziv talim hisoblanadi. Inklyuziv ta'lim alohida yordamga muxtoj bolarni sog'lom tengdoshlari qatorida ta'lim olishi, ular bilan do'stona munosabatda bo'lishi hamda jamiyatga ijtimoiy moslashuvni yengillashtirishda muhim o'rin tutadi. Inklyuziv ta'lim o'ziga xos qiyinchiliklarga ega bo'lib, shu sohada ishlaydigan mutasaddilar, o'qituvchi, tarbiyachilar zimmasiga juda katta masuliyat yuklaydi. Bunday ta'limda sinf rahbarlari, fan o'qituvchilari va maxorat ustalari yordam ko'rsatishlari orqali juda katta vazifani bajaradilar. Ayniqsa, sog'lom bola bilan nogiron bolalar o'rtasi tafovvt sezilganda, ya'ni nogiron bolaning o'z tengdoshlariga qo'shilmay, tortinchoq, o'zidagi imkoniyatlaridan foydalana olmasligi sababli bazilari uyalgan yoki kamsitilgan. Oilada xaddan tashqari avaylanganliklari sababli injiq, qaysar bo'lib qolishgan bo'ladi. Inklyuziv ta'lim amaliyoti va ta'lim xizmatlarini tashkillashtirishni va fundamental, haqiqiy o'zgarishlar kiritishni talab etadi [1].

1. Alohida ta'limga muhtoj talabalar.

Alohida ta'limga muhtoj talabalar quyidagi guruhlarga bo'linishi mumkin:

1) Jismoniy nogironligi bor talabalar: harakatlanish, eshitish yoki ko'rish bilan bog'liq muammolari bor talabalar;

2) O'quv va kognitiv muammolari bor talabalar: disleksiya, autizm spektri buzilishlari va diqqat yetishmasligi/giperaktivlik buzilishlari kabi o'quv qiyinchiliklari bor talabalar;

3) Emotsional va ijtimoiy muammolari bor talabalar: ruhiy salomatlik muammolari yoki ijtimoiy muloqotda qiyinchiliklari bor talabalar.

2. Imkoniyatlar.

Raqamli muhitda inklyuziv ta'lim quyidagi imkoniyatlarni taqdim etadi:

1) Moslashuvchan ta'lim:

a) talabalar o'z sur'atida o'qishi mumkin;

b) ta'lim materiallarini moslashtirish va shaxsiylashtirish imkoniyati.

2) Qo'llab-quvvatlovchi texnologiyalar:

a) ekran o'qish dasturlari: ko'zi ojiz talabalar uchun matnlarni ovozli tarzda o'qib berish;

b) katta holatli klaviaturalar: harakatlanish qiyinchiliklari bo'lgan talabalar uchun moslashtirilgan klaviaturalar;

d) Subtitr va tasvirlar: eshitish qiyinchiliklari bo'lgan talabalar uchun videomateriallarda subtitrlar va tasvirlar.

3) Interaktiv ta'lim:

a) virtual sinf xonalari va interaktiv ta'lim platformalari orqali talabalarning faol ishtiroki;

b) simulyatsiyalar va o'yinlar orqali o'quv jarayonini qiziqarli qilish.

4) Masofaviy ta'lim:

a) jismoniy holatidan qat'i nazar, har qanday joydan ta'lim olish imkoniyati.

b) talabalar uchun ta'lim muhitida qulaylik yaratish.

3. Muammolar. Raqamli muhitda inklyuziv ta'limda quyidagi muammolar yuzaga kelishi mumkin:

1) Texnologik mavjudlik va infratuzilma:

a) barcha talabalar uchun zarur texnologik vositalar va internet aloqasi mavjud emasligi;

b) texnik yordam va qo'llab-quvvatlashning yetarli emasligi.

2) Moslashtirish va shaxsiylashtirish:

a) ta'lim materiallarini barcha ehtiyojlarga moslashtirish qiyinchiliklari;

b) o'qituvchilarning moslashtirilgan materiallarni yaratish bo'yicha yetarli tajribaga ega emasligi.

3) Qo'llab-quvvatlash va integratsiya:

a) jismoniy va ruhiy nogironligi bo'lgan talabalar uchun qo'llab-quvvatlash xizmatlarining yetarli emasligi;

b) ijtimoiy izolyatsiya va ijtimoiy muloqotda qiyinchiliklar.

4) O'qituvchilarning malakasi:

a) o'qituvchilar va ta'lim beruvchilarning inklyuziv ta'lim va raqamli vositalardan foydalanish bo'yicha malakasi va tajribasi yetarli bo'lmasligi.

4. Yechimlar. Muammolarni hal qilish uchun quyidagi choralarni ko'rish mumkin:

1) Texnologik infratuzilmani rivojlantirish:

a) alohida ta'limga muhtoj talabalar uchun zarur texnologik vositalarni taqdim etish;

b) internet aloqasi va texnik yordamni ta'minlash.

2) Moslashtirilgan ta'lim materiallari:

a) ta'lim materiallarini talabalar ehtiyojlariga moslashtirish;

b) shaxsiylashtirilgan ta'lim dasturlarini ishlab chiqish.

3) Qo'llab-quvvatlash xizmatlari:

a) alohida ta'limga muhtoj talabalar uchun maxsus qo'llab-quvvatlash xizmatlarini ta'minlash;

b) ijtimoiy muloqot va integratsiyani qo'llab-quvvatlash.

4) O'qituvchilarni o'qitish:

a) o'qituvchilarni inklyuziv ta'lim va raqamli vositalardan foydalanish bo'yicha malakasini oshirish;

b) ta'lim jarayonida innovatsion usullarni joriy etish.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, raqamli muhitda inklyuziv ta'lim alohida ta'limga muhtoj talabalar uchun katta imkoniyatlar yaratadi, lekin shu bilan birga, turli muammolarni ham keltirib chiqaradi. Ushbu muammolarni hal qilish uchun texnologik infratuzilmani rivojlantirish, moslashtirilgan ta'lim materiallarini yaratish, qo'llab-quvvatlash xizmatlarini ta'minlash va

o‘qituvchilarni malakasini oshirish muhim ahamiyatga ega. Shu orqali raqamli ta’lim jarayoni yanada inklyuziv va samarali bo‘lishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Aminjonova Umida Kosimaliyevna, Toirova Orastaxon Salimjon qizi. Inklyuziv ta’lim-muvaffaqiyatli ta’lim sifatida. INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE “CURRENT ISSUES OF SPECIAL PEDAGOGY AND PRE-SCHOOL EDUCATION: PROBLEMS, SOLUTIONS AND DEVELOPMENT PROSPECTS”. April 25, 2024.
2. Murodullo o‘g‘li, J. U. APPLICATION OF INFORMATION TECHNOLOGIES IN TECHNICAL SYSTEMS IN ENGINEERING FIELDS.
3. Jurayev, O. M. o'g'li ., Suvonov, B. I. o'g'li ., & Xayriddinov, S. B. (2024). INKLYUZIV TA'LIMNI TASHKIL ETISH MUAMMOLARI VA YECHIMLARI. GOLDEN BRAIN, 2(12), 105–108. <https://doi.org/10.5281/zenodo.11501150>
4. Jurayev, O. M. o'g'li ., Suvonov, B. I. o'g'li ., & Xayriddinov, S. B. (2024). PEDAGOGLARNI KASBIY RIVOJLANTIRISH. GOLDEN BRAIN, 2(12), 100–104. <https://doi.org/10.5281/zenodo.11501095>
5. Jurayev, U. M. o'g'li. (2024). MA'LUMOTLAR BAZASI BILAN ISHLASHDA C++ DASTURLASH TILIDAN FOYDALANISH.
6. Iskandar o‘g‘li, S. B. (2024). VIRTUAL O‘YINLARNING YOSHLAR ONGGIGA TA’SIRI. *GOLDEN BRAIN*, 2(16), 31-35.
7. Khayriddinov, S. (2023). CLOUD TECHNOLOGIES AS A TOOL FOR FORMING PERSONAL INFORMATION EDUCATIONAL ENVIRONMENT. *International Bulletin of Engineering and Technology*, 3(4), 72-76.
8. Khayriddinov , S., & Nodirova , F. (2024). ADVANCED PEDAGOGICAL IN IMPROVING THE QUALITY OF EDUCATION THE SIGNIFICANCE OF EXPERIENCES IN THE EDUCATIONAL SYSTEM. *Talqin Va Tadqiqotlar*, (28).
9. Хайриддинов, Ш. Б. (2024). ФИЛОСОФСКИЕ И ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПРЕПОДАВАНИЯ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В

СИСТЕМЕ ВІСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ. *Економіка і соціум*, (2-2 (117)), 669-672.

10. Botirovich, X. S. (2024). KOMPYUTER LINGVISTIKASINING BUGUNGI KUNDA JAHONDAGI AHAMIYATI. *GOLDEN BRAIN*, 2(16), 26-30.

11. Botirovich, X. S., & Iskandar o'g'li, S. B. (2024). PERFORM ADDITION AND MULTIPLICATION OPERATIONS IN EXCEL. *GOLDEN BRAIN*, 2(16), 42-46.

12. Iskandar o'g'li, S. B. (2023). TABIIY GAZNI QAYTA ISHLASH JARAYONINING INTELLEKTUALLASHTIRILGAN BOSHQARUVIDA NOANIQ MANTIQ ASOSIDAGI MODELDAN FOYDALANGAN HOLDA NAZORAT QILISH.

13. Abduqodirov, A. A., Yusupbekov, A. N., Suvonov, B. I., & Toshtemirov, R. T. (2022). TABIIY GAZNI QAYTA ISHLASH JARAYONINING INTELLEKTUALLASHTIRILGAN BOSHQARUVIDA NOANIQ MANTIQ ASOSIDAGI MODELDAN FOYDALANGAN HOLDA NAZORAT QILISH. *Инновационные подходы, проблемы, предложения и решения в науке и образовании*, 1(1), 100-108.

14. Suvonov, B., & Jamilova, S. (2024). SUN'IY INTELLEKTUAL TIZIMLARDA NOANIQ MANTIQNING AHAMIYATLILIGI VA UNING ANIQ MANTIQDAN FARQI. *Interpretation and researches*, (4 (26)).

15. Suvonov, B., & Islomov, A. (2024, May). VIRTUAL REALITY AND THE PRINCIPLES OF USING VIRTUAL REALITY IN THE EDUCATIONAL PROCESS. In *Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit* (pp. 57-59).

16. Suvonov, B., & Xayriddinov, S. (2024). TEACHING FOREIGN LANGUAGES BASED ON INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES. *"Science Shine" International scientific journal*.

17. Suvonov, B. I. (2023). INFORMATION AND COMMUNICATION SYSTEMS FOR TECHNOLOGICAL PROCESS MANAGEMENT: A COMPREHENSIVE REVIEW. *Економіка і соціум*, (11 (114)-2), 440-443.

18. Botirovich, X. S., & Iskandar o'g'li, S. B. (2024). PERFORM ADDITION AND MULTIPLICATION OPERATIONS IN EXCEL. *GOLDEN BRAIN*, 2(16), 42-46.
19. Raxmonov, X., & Sunatov, J. R. (2022). O 'ZBEK TILI KOMPYUTER LINGVISTIKASI YO 'NALISHIDA OLIB BORILGAN ILMIY TADQIQOTLAR. *COMPUTER LINGUISTICS: PROBLEMS, SOLUTIONS, PROSPECTS*, 1(1).
20. Sunatov, J. R. (2023, December). TA'LIMDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING O 'RNI. In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE on the topic: "Priority areas for ensuring the continuity of fine art education: problems and solutions"* (Vol. 1, No. 01).
21. Sunatov, J. R., Shamatova, G., & Maxmanazarov, O. (2024). TA'LIMDA KOMPYUTER TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISH (MS POWERPOINT AMALIY DASTURIY TA'MINOT MISOLIDA). *Talqin va tadqiqotlar*, (28).
22. Abduvaliyev, A. A., & Sunatov, J. T. (2024). IQTISODIYOTNI RAQAMLASHTIRISHDA TREND MEZONIDAN FOYDALANISHNING NAZARIY ASOSLARI. *Экономика и социум*, (2 (117)-1), 69-73.
23. Sunatov, J. R., Rustamov, R., & Dustmurodova, M. (2024). KOMPYUTER LINGVISTIKASIDA FONETIK TAHLIL JARAYONI. *Modern Science and Research*, 3(5), 191-195.
24. Botirovich, X. S. (2024). KOMPYUTER LINGVISTIKASINING BUGUNGI KUNDA JAHONDAGI AHAMIYATI. *GOLDEN BRAIN*, 2(16), 26-30.
25. Asror o'g'li, A. O., & Rahmon o'g'li, S. E. (2024). TA'LIMGA VEB PLATFORMALARNI JORIY ETISHNI TAHLIL QILISH. *GOLDEN BRAIN*, 2(8), 92-97.
26. Sa'dullayev, A., & Asrorov, O. (2024). THE ESSENCE OF NEW PEDAGOGICAL TERMS DURING THE REFORMS IMPLEMENTED IN THE FIELD OF EDUCATION. " *Science Shine*" *International scientific journal*, 14(1).